Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

«…Η ηρωική μονή, η δίκην φρουρίου αγωνισαμένη, αποθνήσκει ως ηφαίστειον. Τα Ψαρά δεν είναι επικώτερα, το Μεσολόγγιον δεν είναι υψηλότερον.»

(Βίκτωρ Ουγκώ).

Η κατάληψη της Ιεράς Μονής Αρκαδίου θεωρήθηκε από το Μουσταφά ως μέγα κατόρθωμα των Τούρκων και ως αποφασιστική επιτυχία για την καταστολή της Κρητικής Επανάστασης. Και πράγματι, από στρατιωτικής απόψεως ήταν τουρκική επιτυχία. Όμως, κρίνοντας το γεγονός γενικότερα, σε όλες του τις πτυχές και προεκτάσεις, υπήρξε νίκη περιφανής των Χριστιανών, ένα νέο Μεσολόγγι. Η Αρκαδική Εθελοθυσία υπήρξε από τα σπάνια εκείνα γεγονότα, τα οποία λαμπρύνουν την ιστορία ενός Έθνους και παραμένουν ανεξίτηλα ορόσημα στη μνήμη του. Συγχρόνως, όμως, υπήρξε κι ένα γεγονός πλούσιο σε αποτελέσματα, το οποίο διά του διεθνούς, κυρίως, αντίκτυπού του συνετέλεσε στην αναζωογόνηση της Επανάστασης[1].

Τα μεγαλειώδη στοιχεία της αυταπαρνήσεως και της αυτοθυσίας, τα οποία ενείχε το Αρκαδικό δράμα και οι διαπραχθείσες θηριωδίες κατά των Κρητικών αγωνιστών, τόνωσε το πολεμικό τους θάρρος και αποτέλεσαν την αφετηρία της συμπαράστασης, με κάθε τρόπο, των χριστιανικών λαών υπέρ των Κρητών[2].

«Η κατάληψη και η λεηλασία της Μονής Αρκαδίου, γράφει ο **J. Mirepoix**, προκάλεσαν στην Ευρώπη κίνηση αγανακτήσεως, οι δε σφαγές δεν ελάττωσαν τον ηρωισμό των Κρητών».

Στον ελλαδικό χώρο ο λαός εξεδήλωσε με μνημόσυνα τη συμπάθειά του προς τους μάρτυρες του Αρκαδίου, ενώ έρανοι διενεργήθησαν σε ευρεία κλίμακα και πολυπληθείς ομάδες εθελοντών κατήλθαν στην επαναστατημένη Κρήτη. Το πρώτο Μνημόσυνο υπέρ των ολοκαυτωθέντων ετελέσθη με πάνδημη συμμετοχή στο Μητροπολιτικό Ναό των Αθηνών στις 18 Δεκεμβρίου 1866.

---

[1] Ελ. Πρεβελάκη, Β. Πλαγιαννάκου-Μπεκιάρη (επιμ.), *Η Κρητική Επανάστασις 1866-1869. Εκθέσεις των εν Κρήτη Προξένων της Ελλάδος,* τομ. 6, τχ.2, Γραφείον Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1967, σ. με΄-μς΄

[2] Τ. Μ. Βενέρη (Μητροπολίτου Κρήτης), *Το Αρκάδι διά των αιώνων,* Εκδ. Πυρσός Α.Ε., Αθήνα 1938, σ. 423

Στην Ευρώπη και στην Αμερική εκδηλώθηκαν αισθήματα συμπαθείας υπέρ της Ελλάδος και της Κρήτης. Ο τύπος της εποχής δημοσίευσε φιλελληνικά άρθρα και οργανώθηκαν έρανοι προς ανακούφιση των θυμάτων του αγώνος[3].

Εφημερίδα των Βρυξελλών έγραψε: «Ο αγώνας των Κρητών θα φθάση εγγύτατα του θριάμβου. Ουδείς δύναται πλέον να αρνηθή την συμπάθειαν, ης απολαύουσιν οι Χριστιανοί Κρήτες παρά της μεγίστης μερίδος του ευρωπαϊκού δημοσίου και των Ηνωμένων Πολιτειών! Δεν απέχει πολύ μακράν η ημέρα, καθ' ην η δημοσία γνώμη θα αναγκάση τας Δυνάμεις να σκεφθώσιν, εάν πρέπει να εγκαταλίπωσι τέλεον τους δυστυχείς νησιώτας εξαντλουμένους εν εσχάτω αγώνι. Έγκλημα εσχάτης απανθρωπίας υπολαμβάνω την αδιαφορίαν, μεθ' ης τινες λαλούσι περί των Κρητών».

Το ξέσπασμα της Κρητικής Επανάστασης δε θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορη την ιταλική κοινή γνώμη[4]. Άλλωστε, η σχέση ανάμεσα στο κίνημα για την πολιτική ενοποίηση του κατακερματισμένου ιταλικού έθνους και στον αγώνα για την ελληνική ανεξαρτησία και τη διεκδίκηση των «αλυτρώτων» εδαφών της ελληνικής επικράτειας, ήταν προφανής. Επιτροπές συγκροτήθηκαν κι έρανοι πραγματοποιήθηκαν σε πολλές ιταλικές πόλεις, όπως στη Γένοβα, το Μιλάνο, τη Φλωρεντία, τη Νάπολη, το Λιβόρνο, τη Μεσσίνα, τη Βενετία και τη Ρώμη. Σε μια χαρακτηριστική προκήρυξη, η επιτροπή της Φλωρεντίας, αφού υπενθύμιζε τους ιταλούς εθελοντές στην Επανάσταση του 1821 και τη φιλοξενία που βρήκαν οι ιταλοί πολιτικοί πρόσφυγες στην Ελλάδα το 1849, τόνιζε ότι η Ιταλία θα ήταν ανάξια αν έμενε ασυγκίνητη στην κραυγή του κρητικού λαού. Επίσης, οι φιλελεύθεροι βουλευτές απεδείχθησαν θερμοί συνήγοροι της αγωνιζομένης Κρήτης και εν γένει των δικαίων αιτημάτων της Ελλάδας. Στο Λιβόρνο ο βουλευτής Γουεράτση, στη Μοδένα οι στρατηγοί Μοράνδη και Φαβρίτση και πολλοί άλλοι τάχθηκαν υπέρ των Κρητών.

Ξεχωριστή είναι η περίπτωση του **Giuseppe Garibaldi**, ο θρυλικός αυτός ήρωας της ελευθερίας των λαών, ο οποίος καίτοι δεν πολέμησε στην Επανάσταση του 1866, στάθηκε υπέρμαχος του ελληνικού αγώνος[5]. Γράφει χαρακτηριστικά: «Λαός έχων να επιδείξει φοβερά επεισόδια, ως τα του Αρκαδίου και του Μεσολογγίου, ήτο όντως άξιος να τύχη της ευνοίας των πεφωτισμένων ανδρών». Επίσης, φρόντισε για την αποστολή όπλων και

[3] Στο ίδιο, σ. 424

[4] Λ.Φ. Καλλιβρετάκης, «Οι Γαριβαλδινοί στην κρητική επανάσταση του 1866: το παιχνίδι των αριθμών», *ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ,* τομ. 3ος , τχ. 5, Ιούνιος 1986, σ.σ.124-125 file:///C:/Users/user1/Downloads/LK_1986_02_TEXT%20(1).pdf , ανακτήθηκε 20/8/2016

[5] Τ. Μ. Βενέρη, *ό.π.*, σ.σ. 425-427

κάλεσε τους εθελοντές να συνδράμουν την Επανάσταση. Αξιωματικοί και στρατιώτες Γαριβαλδινοί κατέβηκαν στην Κρήτη και έλαβαν μέρος σε διάφορες μάχες. Ο Αχιλλεύς Ντε Γκράντι και ο Τσεζάρι, δύο ιταλοί αξιωματικοί, σκοτώθηκαν στην Κρητική Επανάσταση.

Ο Φραγκίσκος Κρίσπι[6] (1819-1901), ένας διαπρεπής Ιταλός πατριώτης και πολιτικός, υπήρξε υμνητής της γενναιότητας και της αυταπαρνήσεως των Κρητών και ταυτόχρονα κήρυκας και πρόμαχος της εθνικής αποκαταστάσεως. Ένα του γράμμα τελειώνει ως εξής: «… Η Ελλάς πρέπει να λάβη τα αρχαία σύνορά της επί της ηπείρου και τας νήσους της, εν αμφοτέραις ταις θάλασσαις· άνευ τούτων δεν θα αποτελέση στοιχείον δυνάμεως, η δε Ευρώπη θα είναι συνένοχος προφανεστάτου αδικήματος». (Φλωρεντία 28 Δεκ. 1866)

Στη Γαλλία υπό την προεδρία του **Abel-Francois Villemain** συνεστήθη φιλελληνικόν κομιτάτον. Ο ακαδημαϊκός, κριτικός λογοτεχνίας και Γάλλος πολιτικός **Saint-Marc Girardin** υπήρξε στεντόρειος συνήγορος του αγνού και εθνικού αγώνος των Κρητών: «Όλη η Ελλάς μάχεται εν Κρήτη· όλη η Ελλάς, μεθ' όλας τας αντιρρήσεις της Κυβερνήσεώς της, εξαποστέλλει τους στρατιώτας της, τα όπλα της τας επικουρίας της…» (Εφημερίδα των Συζητήσεων).

Ο Βίκτωρ Ουγκώ[7] (1802-1885), Γάλλος μυθιστοριογράφος, ποιητής και δραματουργός, υπήρξε από τους πλέον όψιμους Ευρωπαίους διανοούμενους, που έλαβαν φιλελληνική στάση. Παρότι, όμως, εισέρχεται αργά στον κύκλο των φιλελλήνων παραμένει ο συνεπέστερος των υποστηρικτών του νεότευκτου ελληνικού κράτους. Το ενδιαφέρον του Ουγκώ για την ελεύθερη πλέον Ελλάδα φάνηκε ιδιαίτερα σε σχέση με το Κρητικό Ζήτημα. Το διάστημα της Κρητικής Επανάστασης του 1866 – 1869 δημοσιεύει τρεις επιστολές υπέρ των Κρητών στον ευρωπαϊκό τύπο: το Δεκέμβριο του 1866, το Φεβρουάριο του 1867 και το Φεβρουάριο του 1869. Ας αναφέρουμε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα από δύο επιστολές του[8]: «Κραυγή έρχεται πρός με εξ Αθηνών. Προσκαλούμαι εκ της πόλεως του Αισχύλου και του Φειδίου· φωναί προσφέρουσι το όνομά μου. Τίς ειμί ο τοιαύτης αξιούμενος τιμής; Ουδέν. Είς ηττημένος. Και τίνες οι πρός εμέ αποτεινόμενοι; Νικηταί. Ναι, ηρωικοί Κρήτες, καταδυναστευόμενοι σήμερον, αύριον έσεσθε νικηταί… Λαέ της Κρήτης είσαι ψυχή. Έλληνες της

---

[6] Στο ίδιο, σ.σ. 427-428

[7] https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8C%CF%81_%CE%9F%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%8E , ανακτήθηκε 20/8/2016

[8] Τ. Μ. Βενέρη, *ό.π.,* σ.σ.428-430

Κρήτης, υπέρ υμών έχετε το δίκαιον, υπέρ υμών έχετε τον ορθόν λόγον…» (Εφ. *Κλειώ*, Τεργέστη, 2/14 Δεκ. 1866[9]). Στη δεύτερη επιστολή έμπλεος φιλελληνικών αισθημάτων, αναφωνεί: «… Μία φοβερά επέμβασις, η έκρηξις, βοηθεί τους ηττημένους, η αγωνία μετατρέπεται εις θρίαμβον, η δε ηρωική Μονή, η δίκην φρουρίου αγωνισαμένη, αποθνήσκει ως ηφαίστειον. Τα Ψαρά δεν είναι επικώτερα, το Μεσολόγγιον δεν είναι υψηλότερον. Τοιαύτα εισί τα γεγονότα. Τι δε πράττουσιν αι Κυβερνήσεις, αι λεγόμεναι πολιτισμέναι; Προσψιθυρίζουν αλλήλαις εις το ούς· υπομονή, διαπραγματευόμεθα. Διαπραγματεύεσθε; Αλλ' εν τούτοις εκριζούνται οι ελαιώνες και οι καστανεώνες, κατεδαφίζονται τα ελαιοτριβεία, πυρπολούνται αι κώμαι, καίονται αι συγκομιδαί, αποστέλλονται πλήθη ολόκληρα ν' αποθάνωσιν εκ της πείνης και του ψύχους εις το όρος, βιάζονται αι γυναίκες, καρατομούνται οι άνδρες, κρεμώνται οι γέροντες… Έξ ή επτά μεγάλαι Δυνάμεις συνώμοσαν εναντίον μικρού λαού. Τίς η συνωμοσία αύτη; Η χαλαρωτάτη απασών. Η συνωμοσία της σιωπής. Αλλά δεν είναι βροντή. Η βροντή έρχεται άνωθεν εν δε τη πολιτική γλώσση η βροντή καλείται επανάστασις» (Εφ. *Κλειώ*, Τεργέστη 24Φεβρ/8Μαρτ. 1867).

Στη Ρωσία έπνευσε άνεμος συμπαθείας υπέρ των αναξιοπαθούντων Κρητικών σε όλα τα κοινωνικά στρώματα[10]. Ο Αυτοκράτορας Αλέξανδρος ο Β΄ διέταξε να διενεργηθεί έρανος σε ολόκληρο το απέραντο κράτος του. Η ομόδοξος Εκκλησία της Ρωσίας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο έργο αυτό. Ο Μητροπολίτης Μόσχας με το διαπρύσιο κήρυγμά του υπέρ των Ορθοδόξων Κρητών προέτρεψε όλο το ρωσικό λαό να σταθεί αρωγός και συμπαραστάτης στο δοκιμαζόμενο λαό της Κρήτης. «Βοηθήσατε, λοιπόν, τους αδελφούς μας, όπως δύνασθε, εις τον αγώνα και τα παθήματα αυτών, ίνα πληρωθή η ρήσις της προσευχής (…) και ελευθερωθώσιν από τα φοβερά των βάσανα. Βοηθήσατε αυτούς και διά του ευτελούς υμών οβολού. Ο οβολός του λαού είναι μέγας. Ενθαρρύνατε αυτούς συμπαθούντες και συλλυπούμενοι αυτοίς. Τελέσατε ομαδικήν προσευχήν υπέρ επιτυχίας των ζώντων και αναπαύσεως των εν πολέμω πεσόντων». Ο Μέγας Δούκας Νικόλαος σε συμπόσιο έκανε την ακόλουθη πρόποση: «Πρέπει να ενθυμηθώμεν εκείνους, οίτινες κατά τον Κριμαϊκόν πόλεμον υπήρξαν οι μόνοι σύμμαχοι της Ρωσίας. Εις υγείαν των γενναίων Ελλήνων εθελοντών, οίτινες συνεπολέμησαν μεθ' ημών εν Σεβαστουπόλει· εις υγείαν των αδελφών αυτών, οίτινες κατά την στιγμήν ταύτην πάσχουσι, μάχονται και αποθνήσκουσι τόσον ηρωικώς».

[9] Όπου αναγράφεται διπλή ημερομηνία είναι παλαιό/νέο ημερολόγιο ,όπως τη βρήκα καταγεγραμμένη στη βιβλιογραφία.
[10] Στο ίδιο, σ.σ. 431-432

Στην Αγγλία οι θηριωδίες που διεπράχθησαν στο Αρκάδι και σε άλλα μέρη της Κρήτης αφύπνισαν το πνεύμα του φιλελληνισμού και έρανοι υπέρ των θυμάτων διενεργήθησαν στο Λονδίνο και σε άλλες πόλεις της Αγγλίας[11]. Η εφημερίδα ο «*Τύπος*» της Βιέννης έγραψε: «Εν Αγγλία εξηγέρθη το αρχαίον πνεύμα των φιλελλήνων…». Ο αγγλικός τύπος εγκωμιάζει την αυταπάρνηση που επέδειξαν οι Κρήτες στο Αρκάδι και κάνει έκκληση στα γενναία αισθήματα του Αγγλικού Έθνους υπέρ του δικαίου αγώνος αυτών.

Στην εφημερίδα *Κλειώ* της Τεργέστης, αρ. φ. 287 με ημερομηνία 16/28 Δεκ. (αναδημοσίευση εκ του *Κήρυκος* του Λονδίνου), διαβάζουμε: «… Το του φιλελληνισμού πνεύμα το κατακοιμηθέν κατά τα τελευταία τριάκοντα έτη της Ελληνικής ανεξαρτησίας ενδεχόμενον να εξεγερθή του ληθάργου διά τοιούτου έργου Ελληνικής απογνώσεως. (…)Συνομολογούμεν και ημείς, ότι εις μέγα αμάρτημα περιέπεσεν η διπλωματία μη παραδούσα την Κρήτη τη Ελλάδι, άμα τη λήξει του πρώτου υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνος». Η εφημερίδα *Καιροί* του Λονδίνου, έγραψαν: «…Η φιλοπατρία είναι Θρησκεία, ήτις πρέπει να έχη και τον βωμόν της και το ολοκαύτωμά της. ΄΄Ο υπομείνας μέχρι τέλους σωθήσεται΄΄ και ο πάσχων νικά. Ημείς τουλάχιστον δεν είχομεν ανάγκην να ακούσωμεν τοιαύτας τραγικάς σκηνάς, όπως βουλευθώμεν και αποφανθώμεν το ίδιον φρόνημα. Άμα αρξαμένης της Επαναστάσεως, είπομεν, ότι η ανεξαρτησία της Κρήτης και η εις την Ελλάδα προσάρτησις αυτής, θα ήτο η καλυτέρα της έριδος διάλυσις…».

Αλλά και στην Αμερική εκδηλώθηκε ένα τεράστιο κύμα φιλελληνισμού από τα δεινοπαθήματα του κρητικού λαού. Ο τύπος χωρίς εξαίρεση δημοσίευσε άρθρα τα οποία συνηγορούσαν υπέρ του κρητικού αγώνος. Διακεκριμένοι ρήτορες και επιφανείς άνδρες, όπως ο ομογενής Ι. Μ. Ροδοκανάκης, πληροφορούσαν τον κόσμο και τάσσονταν υπέρ των κρητικών δικαίων και εν γένει υπέρ της Ελλάδος[12].

Πρωταγωνιστής[13] της φιλελληνικής κινήσεως που εκδηλώθηκε στην Αμερική, τόσο το 1821, όσο και το 1866, στάθηκε ο Δόκτωρ **Samuel Howe**, θερμός φιλέλληνας και ευφραδέστατος ρήτορας. Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση του 1821 ο Χάου εργάσθηκε όσο μπορούσε για να συγκεντρωθούν μεγάλα ποσά για την ενίσχυση των αγωνιζομένων και ήλθε δύο φορές στην Ελλάδα για να επιβλέψει ο ίδιος την σωστή διάθεση

[11] Στο ίδιο, σ.σ. 432-433
[12] Στο ίδιο, σ. 434

[13] Ι. Π. Μαμαλάκης, *Ο SAMUEL HOWE ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866* ,σ.σ. 506-508 http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/11030/article.pdf?sequence=1,ανακτήθηκε 20/8/2016

των συγκεντρωθέντων χρημάτων. Αφού γύρισε από το δεύτερο του ταξίδι στην Ελλάδα το 1828, δημοσίευσε και ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης. Ήταν πια 65 ετών όταν η Θυσία του Αρκαδίου έκανε να αντηχήσει σε ολόκληρο τον κόσμο το μήνυμα της επαναστατημένης Κρήτης. Παρά την ηλικία του περιόδευσε σε όλες τις ΗΠΑ, έδωσε διαλέξεις προς τον αμερικανικό λαό υπέρ των αγωνιζομένων Κρητών και ίδρυσε τοπικές επιτροπές με σκοπό τη διενέργεια εράνων για την ανακούφιση των αγωνιστών. Φόρτωσε ένα μεγάλο πλοίο με τρόφιμα και ενδύματα και ήλθε ξανά στην Ελλάδα. Στην Αθήνα ίδρυσε ελληνοαμερικανική επιτροπή για την περίθαλψη χιλιάδων Κρητικών προσφύγων. Κατά την τριετή παραμονή του στην Ελλάδα δεν σταμάτησε να διανείμει τα βοηθήματα τα οποία έστελναν οι υπ' αυτού ιδρυθείσες στην Αμερική επιτροπές. Μια φλογερή του ομιλία υπέρ των δικαίων αιτημάτων του κρητικού λαού, τελειώνει ως εξής: «… Η διπλωματία λέγει, ότι δεν δυνάμεθα να επέμβωμεν ως έθνος, αλλ' η φιλανθρωπία επιβάλλει εις ημάς το καθήκον να επέμβωμεν ως άνδρες και γυναίκες και να θρέψωμεν τουλάχιστον τους πεινώντας, να ενδύσωμεν δε τους γυμνητεύοντας[14]».

Επίσης, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στην πολυπληθή συνέλευση που πραγματοποιήθηκε σε δημόσια αίθουσα της Νέας Υόρκης το απόγευμα της 14/26 Ιανουαρίου 1867, υπό την προεδρία του Δημάρχου **Hoffman**, προκειμένου να αναζωπυρωθούν τα φιλελληνικά αισθήματα του αμερικανικού λαού και να διευκολυνθούν οι εργασίες της συσταθείσας φιλοκρητικής επιτροπής. Πρώτος έλαβε το λόγο ο Δήμαρχος, ο οποίος παρότρυνε το ακροατήριο να συνδράμει τους χειμαζόμενους αγωνιστές και δη τα γυναικόπαιδα. Κατόπιν μίλησε ο Αιδεσιμότατος **Henry Ward Beecher**, ο οποίος απέδειξε με ισχυρά επιχειρήματα ότι είναι καθήκον κάθε Αμερικάνου να παρέχει βοήθεια στους ανθρώπους που μάχονται για την ελευθερία τους. Αξίζει να αναφέρουμε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα από την ομιλία του: «Δεν υπάρχει λαός επί της γης κεκτημένος τοσαύτα δικαιώματα επί της ημετέρας συμπαθείας και συνδρομής, όσα ο Ελληνικός… οφείλομεν εις το Έθνος τούτο τοσαύτα, όσα δεν δυνάμεθα ουδέποτε ν' αποτίσωμεν…» και καλεί τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης των ΗΠΑ να πει λόγο ισχυρό και ευγενή υπέρ της ελευθερίας του κρητικού λαού. Μετά πήρε το λόγο ο Αιδ. Δόκτωρ **Crosby**, ο οποίος είπε με εμφατικό τρόπο: «… Η Κυβέρνησίς μας πρέπει να διατάξη χωρίς αναβολή το

[14]Τ. Μ. Βενέρη, *ό.π.,* σ.σ. 435-436

ναύαρχον **Goldsborough** να μεταβή μετά του στόλου του εις τας θαλάσσας της Ελλάδος και επέμβη υπέρ των καταπιεζομένων Κρητών… Περί της αξίας της Ελληνικής φυλής μαρτυρεί το παρελθόν· εάν δε εις το μέλλον αποβλέψωμεν, πειθόμεθα ότι η τύχη της Ανατολής εξήρτηται καθ' ολοκληρίαν εκ της ενεργητικότητας της φυλής ταύτης». Ένας άλλος ομιλητής, ο **Hugh Maxwell**, μίλησε με θερμά λόγια υπέρ των Ελλήνων, λέγοντας: «Οι αιώνες συνηγορούν υπέρ του αγώνος των Ελλήνων…» Μετά τις αγορεύσεις οι συγκεντρωμένοι αποφάσισαν: **1)** Ότι είναι καθήκον του λαού των ΗΠΑ, ως Χριστιανών, να ανταποκριθούν στην επίκληση του κρητικού λαού για βοήθεια και περίθαλψη ιδίως των γυναικόπαιδων. **2)** Ότι, αν οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν επεμβαίνουν υπέρ του αγώνος των Ελλήνων, τούτο δεν εμποδίζει και μάλιστα αποτελεί καθήκον για κάθε ελεύθερο πολίτη να σπεύσει προς ανακούφιση των δεινών και προς ενθάρρυνση της πίστεως των αγωνιστών της Κρήτης. **3)** Ότι η εκλεγμένη από τη συνέλευση εκτελεστική επιτροπή πρέπει να προνοήσει αμέσως για τη συλλογή βοημάτων υπέρ του χειμαζόμενου λαού της Κρήτης και **4)** Ότι σύμφωνα με τις επικλήσεις και τα εκτεθέντα επιχειρήματα των ομιλητών είναι άμεσο καθήκον η γενναία περίθαλψη των Ελλήνων αδελφών Χριστιανών. Η επιτροπή αποτελούνταν από 11 μέλη, μεταξύ των οποίων και ο φιλόπατρις Α. Ράλλης, υπό την προεδρία του φιλέλληνος Δημάρχου της Νέας Υόρκης Hoffman.

Όσα εκτέθηκαν παραπάνω είναι ένα μόνο μέρος από τις πράξεις και τις ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν σε διεθνές επίπεδο υπέρ του Κρητικού αγώνος. Άνθρωποι που εμφορούνταν από φιλελεύθερα φρονήματα και χριστιανικές αρετές, Κληρικοί και λαϊκοί, άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, λόγιοι, ποιητές, συγγραφείς, επιστήμονες, διανοούμενοι, πολιτικοί, με αφορμή το Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου τάχθηκαν αναφανδόν υπέρ των δίκαιων αιτημάτων του Κρητικού λαού, πιέζοντας, παράλληλα, τις κυβερνήσεις τους να δώσουν λύση στο Κρητικό Ζήτημα.

Ως επίλογο στην ομιλία μου θέλω να θέσω ένα ερώτημα: Ποιος είναι ο αντίχτυπος του Ολοκαυτώματος της Μονής Αρκαδίου στη δική μας καρδιά, στη δική μας ζωή; Εμπνέεται η ζωή μας από το μήνυμα ηρωικών πράξεων όπως το Μεσολόγγι, το Κούγκι, το Αρκάδι, το Έπος του 1940; Ποιοι είναι οι ήρωες της σημερινής εποχής; Ποια είναι τα ιδανικά που καθορίζουν τη βιωτή μας;

Το Αρκάδι, σύμβολο ανυπέρβλητης Θυσίας, φωτίζει τη ζωή μας και μάς καλεί να γίνουμε ταπεινοί προσκυνητές του Ιερού και Καθαγιασμένου, από το αίμα των προγόνων μας, τόπου. Η διαχρονική αξία του Ολοκαυτώματος του Αρκαδίου έγκειται στο ότι αποκαλύπτει το πραγματικό περιεχόμενο εννοιών που έχουν χάσει το αληθινό τους νόημα στη σημερινή ταραγμένη εποχή: θέτει τα όρια ανάμεσα στην **Εθελοθυσία**, ως πράξη ηρωισμού και ανδρείας, και στην **Αυτοκτονία**, ανάμεσα στην **Πίστη** στα ιδανικά της Πατρίδας και της Θρησκείας και στο **Φανατισμό** που στρέφεται εναντίον του «άλλου», του οποιουδήποτε «άλλου», ανάμεσα στον αγώνα για την **Ελευθερία** και στην **Τρομοκρατία,** ανάμεσα στον **Ηρωισμό** και στη **Δειλία**. Η Αρκαδική Εθελοθυσία διδάσκει την υπέρβαση του **Εγώ**, το οποίο γίνεται **Εμείς**, προτάσσει το **κοινό συμφέρον** έναντι της **ιδιοτελούς ατομικότητας**.

Έχουμε χρέος ιερό να μην αφήσουμε τη λήθη να σκεπάσει την Ιστορία μας. Οφείλουμε να τιμούμε και να μνημονεύουμε τους νεκρούς ήρωές μας, αυτούς στους οποίους χρωστάμε την Ελευθερία μας. Και προπάντων, να «ξαναδιαβάσουμε» την Ιστορία μας, να ανακαλύψουμε τους κρυμμένους της θησαυρούς, με την προσδοκία ότι θα διδαχθούμε από τα λάθη του παρελθόντος και, ίσως, βρούμε τις λύσεις για τα προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα μας σήμερα.

Σας Ευχαριστώ!

Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Γ. Μανουσάκης

Χρωμοναστήρι 27/8/2016

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενέρης, Τιμ., (Μητροπολίτης Κρήτης), *Το Αρκάδι διά των αιώνων,* Αθήναι 1938, σ.σ. 422-436

Καλλιβρετάκης, Λ., «Οι Γαριβαλδινοί στην κρητική επανάσταση του 1866: το παιχνίδι των αριθμών», *ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ*, τόμος 3, τεύχος 5, Ιούνιος 1986, file:///C:/Users/user1/Downloads/LK_1986_02_TEXT%20(1).pdf

Μαμαλάκης, Ι., *Ο SAMUEL HOWE ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866*, http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/11030/article.pdf?sequence=1

Πρεβελάκης, Ελ.,-Πλαγιαννάκου-Μπεκιάρη,Β., *Η Κρητική Επανάστασις 1866-1869. Εκθέσεις των εν Κρήτη Προξένων της Ελλάδος*, τόμος 6, τεύχος Α΄, Αθήναι 1967, σ.σ. κγ΄-ξζ΄

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8C%CF%81_%CE%9F%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%8E (Βίκτωρ Ουγκώ)